

O'ZMA HUJJATLARI O'ZBEKISTON SSR SOG'LIQNI SAQLASH TARIXIGA OID MANBA SIFATIDA (1924-1941 YILLAR)

Choriev Sherzodjon Shokirdonovich
O'zbekiston Milliy universiteti Tarix fakulteti dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston SSRning 1924-1941 yillarda sog'liqni saqlash tizmi tarixiga oid O'zbekiston milliy arxivida saqlangan muhim fondlarning manbaviy ahamiyatini ochib berishga bag'ishlangan. Shuningdek, maqolada ushbu fondlarda saqlangan hujjatlarning tavsifi berilib, ulardagi respublikada mavjud bo'lgan troxoma, bezgak, so'zak, sil, suvdan qo'rqish (vodoboyazn), leyshmanioz, pendin yazvasi, sibir yazvasi, "Pappa-tachi" isitmasi, ichburug', mohov kabi kasalliklar haqida saqlangan manbalarning aniq manzillari ko'rsatib berilgan. Maqola respublikaning sog'liqni saqlash tarixi bo'yicha ilmiy izlanish olib borayotgan tadqiqotchilarga muhim yo'lko'rsatgich bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston SSR, sog'liqni saqlash, Moliya komissarligi, Statistika boshqarmasi, arxiv, fond, hujjat.

ДОКУМЕНТЫ НАЦИОНАЛЬНОГО АРХИВА УЗБЕКИСТАНА КАК ИСТОЧНИК ПО ИСТОРИИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ УЗБЕКИСТАНСКОЙ ССР (1924-1941 ГОДЫ)

Чориев Шерзоджон Шокирдонович
доцент исторического факультета Национального университета Узбекистана

Аннотация. Данная статья посвящена раскрытию источникового значения хранящихся в Национальном архиве Узбекистана важных фондов по истории здравоохранения Узбекской ССР в 1924-1941 годах. Также в статье описаны документы, хранящиеся в этих фондах, которые содержат сведения о таких заболеваниях, как трохрома, малярия, оспа, туберкулез, водобоязн (водобоязн), лейшманиоз, пендиновая болезнь, сибирская язва, лихорадка «Панпа-тачи», гонорея, проказа, указаны точные адреса источников. Статья служит важным путеводителем для исследователей, проводящих научные исследования по истории здравоохранения республики.

Ключевые слова: Узбекская ССР, здравоохранение, Наркомфин, Статистическое управление, архив, фонд, документ.

DOCUMENTS OF THE NATIONAL ARCHIVE OF UZBEKISTAN AS A SOURCE ON THE HISTORY OF HEALTH CARE OF THE UZBEKISTAN SSR (1924-1941)

Choriev Sherzodjon Shokirdonovich
Associate Professor of the Faculty of History of the National University of Uzbekistan

Annotation. This article is devoted to revealing the source value of important funds stored in the National Archives of Uzbekistan on the history of health care of the Uzbek SSR in 1924-1941. The article also describes documents stored in these funds, which contain information about diseases such as trochoma, malaria, smallpox, tuberculosis, hydrophobia (hydrophobia), leishmaniasis, pendine disease, anthrax, Pappa-tachi fever, gonorrhoea, leprosy, the exact addresses of the sources are indicated. The article serves as an important guide for researchers conducting scientific research on the history of healthcare in the republic.

Key words: Uzbek SSR, healthcare, Narkomfin, Statistical Department, archive, fund, document.

KIRISH. Respublikamizda sog'liqni saqlash tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida, soha maskanlarining moddiy-texnik bazasi mustahkamlanib, tibbiy yordam ko'lamini kengaytib, sifati oshib bormoqda. Sog'liqni saqlash tizimining rivojlanishi xalqimiz salomatligini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston sog'liqni saqlash tizimi tarixi uzoq tarixga ega hisoblanadi. Aynan, barcha sohalar kabi O'zbekiston SSR tashkil etilgandan 1941 yillargacha bo'lgan sog'liqni saqlash sohasiga oid ko'plab tarixiy ma'lumotlar bugungi kunda arxivlarda saqlanib kelmoqda. Ushbu hujjatlar soha tarixiga oid birlamchi manba hisoblanib, mavzu bo'yicha bugungi kunga qadar mukammal tarixiy tadqiqotlar amalga oshirilmagan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Ushbu tadqiqotda O'zbekiston SSR sog'liqni saqlash

tizimi tarixiga oid O‘zbekiston Milliy arxivida saqlanayotgan O‘zbekiston SSR Markaziy Ijroi qo‘mitasi (R-86), Xalq komissarlar soveti (R-837), Sog‘liqni saqlash xalq komissarligi (R-131), Moliya komissarligi xalq komissarlik (R-93)lari arxiv fondlarining manbaviy ahamiyati ochib berilgan. Shuningdek, fondlarda saqlangan hujjatlarning turlari, ma’lumot berish xususiyatlari tahlil etilgan.

Tadqiqot metodlar.

Maqolada O‘zbekiston Milliy arxiv hujjatlari asosida O‘zbekistonda sog‘liqni saqlash tizimi tarixi haqida ma’lumot beruvchi asosiy fondlarning manbaviy ahamiyati ochib berilgan bo‘lib, fondlarni manbaviy ahamiyati tarixiy manbashunoslikning tanqidiy tahlil usulidan foydalanildi. Shuningdek, fondlardagi statistik materiallar statistik tahlil usuli yordamida tahlil etilgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA. O‘zbekiston SSR Sog‘liqni saqlash xalq komissarligi ham dastlab tashkil etilgan komissarliklardan biri hisoblanib, sog‘liqni saqlash tizimi tarixini yoritishda uning arxiv hujjatlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Sog‘liqni saqlash xalq komissarligi 1924 yil 22 noyabrda O‘zbekiston SSR Inqilobiy qo‘mitasining bo‘yruq‘i bilan tashkil etilgan. Komissarlik o‘zining 1924-1932 yillarga oid arxiv hujjatlarini dastlab 1940 yillarda arxivga topshirgan va ular R-131-indeksi bilan 1960 yilda O‘zbekiston markaziy davlat arxivi (hozirda O‘zbekiston Milliy arxivi) tomonidan nashr etilgan yo‘lko‘rsatkichga kiritilgan. Fond tarkibida sog‘liqni saqlash sohasiga oid buyruqlar, ko‘rsatmalar, Hay‘at kengashi qarorlari, ma’ruza hisobotlar, viloyatlar bo‘yicha hisobotlar, aholi soniga ko‘ra, kasalxonalarda yotish o‘rinlari haqidagi muhim ma’lumotlar saqlangan [1].

1962 yilda O‘zbekiston Ilmiy texnika va tibbiyot hujjatlari Markaziy arxivi (hozirda O‘zbekiston Ilmiy texnika va tibbiyot hujjatlari Milliy arxivi) tashkil etilgach, komissarlik arxiv hujjatlari ushbu arxiv saqloviga o‘tkazilgan.

Ammo ta’kidlab o‘tish lozimki, O‘zbekiston Milliy arxivida shunday fondlar borki, ularda O‘zbekistonda sog‘liqni saqlash sohasiga oid muhim hujjatlar jamlangan. Shunday fondlardan biri O‘zbekiston SSR Statistika boshqarmasining R-1619-fondi hisoblanadi. Fond 11-ro‘yxatining 20, 21, 22, 23 yig‘majildlarida O‘zbekiston SSR 1913, 1928, 1932, 1937-1942 yillarga oid hisobot hujjatlari saqlangan. Ayniqsa, ro‘yxatning 32, 36, 37, 38 yig‘majildlarda respublikaning viloyatlari bo‘yicha ham alohida statistik hisobotlar saqlangan. 44-yig‘majidda esa respublika sog‘liqni saqlash sohasiga 1924-1954 yillarda sarflangan harajatlar bo‘yicha muhim moliyaviy hujjatlar mavjud. Undan tashqari ro‘yxatning 353 dan 357 gacha, 446 dan 465 gacha, 829 dan 842 gacha, 916 dan 922 gacha bo‘lgan yig‘majildlarda ham ushbu sohaga doir muhim hisobotlar, statistik materiallar, se‘zd materiallari jamlangan [2]. Ro‘yxat tarkibida saqlangan yig‘majidlarni ma’lumot berish xususiyatlariga ko‘ra, quyidagi guruhlarga bo‘lish mumkin:

1. Instrumentariy hujjatlari (statistika boshqarmasiga hisobot topshirish bo‘yicha buyruqlar, ko‘rsatmalar, sohaga tegishli ro‘yxatga olish hujjatlari, blankalar)
2. Sog‘liqni saqlash sohasidagi statistik ma’lumotlar bo‘yicha ma’ruza hisobotlari
3. Tibbiyot muassasalari tizimi va kadrlar masalasiga oid hisobotlar
4. Nogironlar uylari bo‘yicha hisobotlar
5. Ko‘p bolali va yolg‘iz onalar, nafaqa tayinlash hamda ularning soni bo‘yicha hisobotlar
6. Shifokor-ekspertlar bo‘yicha hisobotlar,
7. Sanatoriya va dam olish uylari hisobini yuritish hisobotlari [3].

Ta’kidlab o‘tish lozimki, ushbu fondda o‘tkir yuqumli kasalliklar, bolalar o‘limi sabablari va statistikasi bo‘yicha ham alohida majmuaviy hisobotlar mavjud.

Shuningdek, O‘zbekiston SSR hukumati arxiv fondlari va rahbarlarining rasmiy hisobotlari va ma’ruzalarida ham sog‘liqni saqlash masalalariga oid ko‘plab ma’lumotlar berib o‘tilgan [4]. Ular sirasiga O‘zbekiston SSR MIQ (R-86) [5] va XKS (R-837) [6] fondlarini kiritish mumkin. O‘zbekiston SSR Moliya xalq komissari ham o‘z hisobotlarida sog‘liqni saqlash sohasida sarflangan harajatlar va amalga oshirilgan ishlar haqidagi ma’lumotlar berib o‘tilgan [7]. Masalan, O‘zbekiston SSRda 1924-1926 yillarda faoliyat olib borayotgan sog‘liqni saqlash muassasalar soni haqida komissarli umumlashtiruvchi jadval ma’lumotlari uchraydi [8].

Shuningdek, yuqorida ta’kidlab o‘tilgan hujjatlarda respublikada mavjud bo‘lgan troxoma, bezgak, so‘zak, sil, suvdan qo‘rqish (vodoboyazn), leyshmanioz, pendin yazvasi, sibir yazvasi, “Pappa-tachi” isitmasi, ichburug‘, mohov kabi kasalliklar statistikasi, ularga qarshi kurashish chora- tadbirlari, haqida muhim ma’lumotlar saqlangan.

Xulosa qilib aytish mumkinki, O'zbekiston SSR hukumati va rahbarlarining rasmiy hisobotlari va ma'ruzalari, O'zbekiston SSR MIQ (R-86) va XKS (R-837), Moliya xalq komissarligi (R-93), Statistika boshqarmasi (1619) fondlari respublika sog'liqni saqlash tarixini yoritishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Hisobotlarda har yili statistik ma'lumotlar ko'paytirilib ko'rsatilgan bo'lsa-da, respublika sog'liqni saqlash sohasi etarlicha mablag'lashtirilmagan, natija besh yillik rejalarda rejalashtirilgan ishlar to'liq amalga oshirilmagan. Aholi sonining o'sib borishi, mahalliy tilda so'zlashuvchi kadrlar etishmovchiligi masalalari to'liq o'z echimini topmagan. Ushbu sohaga oid arxiv hujjatlarining manbaviy tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu sohaga oid arxiv manbalari asosida maxsus tarixiy tadqiqotlar olib borishni talab etadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

Путеводител по отделу фондов октябрьской революции и социалистического строительства. // под.ред. кандидата наук. Л.М.Ланда. Ташкент. Центральный государственный архив Узбекской ССР. 1960. –С.177

ЎзМА, Р-1619-фонд, 10-рўйхат тahlili

ЎзМА, Р-1619-фонд, 10-йимажилдлар рўйхати, кириш қисми, 3-варақ

Материалы к отчёту правительства Узбекской ССР. Издания ЦИК.1926. –С.90; Отчет правительства Узбекской ССР. Доклад Файзуллы Ходжаева. Издания ЦИКа Советов УзССР. 1926

ЎзМА, Р-86-фонд, Ўзбекистон ССР Марказий ижро қўмитаси

ЎзМА, Р-837-фонд, Ўзбекистон ССР Халқ комиссарлари совети

Масалан, ЎзМА, Р-93-фонд, 1-рўйхат, 3-йиг'мажилд

ЎзМА, Р-93-фонд, 1-рўйхат, 3-йиг'мажилд, 31-варақ